RAPORTURILE DINTRE CULTURA BOIAN ŞI CULTURA VĂDASTRA

Eugen Comşa

Comunităţile celor două culturi, care datează din perioada neoliticului mijlociu, şi-au desfăşurat evoluţia în sudul ţării şi anume cultura Boian pe teritoriul Munteniei şi, în parte, în sud-estul Transilvaniei, iar cultura Vădastra în sud-estul Olteniei, între Olt şi Jiu.

Considerăm că înainte de a analiza raporturile dintre comunităţile celor două culturi este necesar să prezentăm câte un scurt istoric al cercetărilor şi al evoluţiilor lor.

Primele săpături în aşezarea Boian au fost făcute de către Vasile Christescu, care apoi a publicat un studiu amplu, despre rezultatele cercetărilor sale[1]. La Vădastra s-au făcut săpături în 1921 de către prof. Ion Andrieşescu, iar în 1926 de către Vasile Christescu[2].

Săpăturile de la Glina, din anii 1926 – 1927, au dus la precizarea, de către Ion Nestor, raportului stratigrafic între stratul inferior cu materiale de tip Boian şi cel de al doilea, care îl suprapune, cuprinzând materialele specifice culturii Gumelniţa[3].

După descoperirile din cele două aşezări Boian amintite, în 1928, a fost cercetat de către Dinu V. Rosetti modestul complex alcătuit din trei gropi de bordei de lângă gara Bolintineanu[4], unde s-au găsit materiale apropiate celor de tip Boian.

Prin săpăturile de la Tangâru, din anul 1934, D. Berciu a delimitat un strat Boian, împărţit în două niveluri, pe care le-a atribuit fazelor Boian I şi Boian II[5].

Cercetările de la Aldeni, din anul 1942, ale lui Gh. Ştefan, au permis descoperirea unui complex Boian, deosebit de cel documentat, până atunci, în câmpie, care a fost numit "Boian de deal"[6], dar, în urma săpăturilor din anul 1953, de la Giuleşti, s-a dovedit că aşezarea de la Aldeni aparţine unei faze deosebite a culturii Boian[7].

În anul 1954, pe baza descoperirilor de până atunci s-a elaborat periodizarea culturii Boian, împărţită în fazele: Bolintineanu, Giuleşti, Vidra. A urmat în timp faza de tranziţie de la cultura Boian la cultura Gumelniţa, legate între ele genetic[8].

După aceea prin alte săpături modeste, s-a ajuns la împărţirea fiecărei faze a culturii Boian, în câte două etape de evoluţie, definite pe bază de complexe închise[9].

Aşezările culturii Vădastra au fost studiate destul de puţin până de curând.

După săpăturile amintite, făcute la Vădastra de către Vasile Christescu, în septembrie 1934 aşezarea de pe "Măgura Fetelor" a fost din nou cercetată de către Dumitru Berciu, care a delimitat în cadrul staţiunii două straturi numite Vădastra I şi Vădastra II. Despre acestea D. Berciu, în sinteza sa

---

[1] Vasile Christescu, *Les stations préhistoriques du lac de Boian,* Dacia, II, 1925, p. 251 – 276.
[2] Idem, *Les station préhistoriques de Vădastra,* Dacia, III – IV, 1933, p. 167 – 255.
[3] Ion Nestor, *Fouilles de Glina,* Dacia, III – IV, 1933, p. 226 – 237.
[4] Eugen Comşa, *Stadiul cercetărilor despre viaţa oamenilor din faza Bolintineanu a culturii Boian,* SCIV, VI, 1-2, 1955, p. 30.
[5] D. Berciu: *Săpăturile arheologice de la Tangâru (1934). Raport preliminar,* BMJV, I, 1935, p. 1-55.
[6] Gh. Ştefan: *Raport asupra săpăturilor de pe dealul "Balaurul", comuna Aldeni, jud. Buzău,* RMNA, 1944, p. 32-33.
[7] Eugen Comşa: *Săpăturile arheologice din sectorul Giuleşti,* Studii şi referate privind istoria României, I, 1954, p. 307.
[8] Idem: *Consideraţii asupra evoluţiei culturii Boian,* SCIV, V, 3-4, 1954, p. 361-392.
[9] Idem: *Săpături de salvare la Bogata şi Boian,* Materiale, V, 1959, p. 115 – 121.

www.mnir.ro

1995 *Prehistoric Cultures in the Middle Struma Valley: Neolithic and Eneolithic,* in *Prehistoric Bulgaria* (ed.D.W.Bailey, I.Panayotov), Madison Wisconsin, p.99-140.

Popov Vladimir, Vajsov Ivan

1994 *Proučvane na neolitno selišče Koprivec, obščina Bjala,* in *Archeologičeskie otrkritija i razkopki prez 1992-1993 g.,* Veliko Tărnovo, p. 9-12.

Popovitch Vladimir

1965 *Une civilisation égéo-orientale sur le Moyen Danube,* Revue archéologique, II, p. 1-56.

Prendi Felix

1990 *Le Néolithique ancien en Albanie,* Germania, 68, 2, p. 399-426.

Quitta Hans

1960 *Zur Frage der ältesten Bandkeramik in Mitteleuropa,* PZ, XXXVIII, 1-2, p. 1-38; 3-4, p. 153-188.

1962 *Zur ältesten Bandkeramik in Mitteleuropa,* in *Aus Ur- und Früh- geschichte,* Berlin, p. 87-107.

1971 *Der Balkan als Mittler zwischen Vorderem Orient und Europa,* in *Evolution und Revolution im Alten Orient und in Europa,* Berlin, p. 29-55.

Renfrew Colin

1972 *The Emergence of Civilisation,* London.

1979 *Problems in European Prehistory,* Edinburgh.

Roodenberg Jacob

1993 *Ilipinar X to VI: links and chronology,* Anatolica, XIX, p. 251-267.

Seeher Jürgen

1987 *Demircihüyük III, 1. Die Keramik. A. Die neolithische und chalkolithische Keramik. B. Die frühbronzezeitliche Keramik der älteren Phasen,* Mainz.

Séfériadès Michel

1993 *La Grèce,* in *Atlas du Néolithique européen,* I (éd. J.Kozlowski), ERAUL 45, Liège, p. 7-60.

Thissen Laurens

1993 *Pottery tradition and inovation at Ilipinar,* Anatolica, XIX, p. 295-305.

Todorova Henrietta

1978 *The Eneolithic Period in Bulgaria in the Fifth Milenium BC,* B.A.R. –Intern.Series, 49.

Vasjsová Henrietta

1966 *Stand der Jungsteinzeitforschung in Bulgarien,* SlovArch, XIV, 1, p. 5-48.

Yakar Yak

1991 *Prehistoric Anatolia. The Neolithic Transformation and the Early Chalcolithic Period,* Monograph Series of the Institute of Archaeology, Nr. 9, Tel Aviv University.

1997 *Did Anatolia Contribute to the Neolithization of Southeast Europe?,* in *From the Realm of the Ancestors. An Anthology in Honour of Marija Gimbutas,* Manchester, p. 59-69.

www.mnir.ro

despre "Arheologia preistorică a Olteniei", arăta că – după părerea sa – în aşezarea amintită, cele două straturi aparţin unor culturi deosebite"[10].

Săpăturile de pe "Măgura Fetelor" de la Vădastra au fost reluate din anul 1946 şi continuate, cu unele întreruperi, până în anul 1974, de către regretatul Corneliu N. Mateescu, care a analizat, prin diferite metode moderne, în colaborare cu alţi specialişti, solurile, vegetaţia, clima, fauna şi alte probleme ale aşezării amintite. dat fiind faptul că în acea staţiune sunt numai două straturi Vădastra, numite Vădastra I şi Vădastra II, toate lucrările lui Corneliu Mateescu, s-au referit numai la ele[11].

În continuarea preocupărilor sale mai vechi, prof. D. Berciu a făcut, în anul 1963, săpături în aşezarea aparţinând culturii Vădastra de la Hotărani[12]. Pe baza observaţiilor stratigrafice făcute atunci, evoluţia culturii Vădastra a fost împărţită în cinci faze[13].

Prin săpăturile făcute de Marin Nica, începând din anul 1966, au fost studiate mai multe aşezări Vădastra, care i-au permis să aprofundeze problemele privind originea şi evoluţia culturii Vădastra.

Conform periodizării la care a ajuns, pe baza săpăturilor de la Fărcaşu de Sus şi Hotărani, evoluţia culturii Vădastra se împarte în fazele Vădastra I şi Vădastra IV[14].

După părerea noastră evoluţia acestei culturi este mai complicată.

Considerăm că, în realitate, faza Vădastra I documentată pe "Măgura Fetelor" de la Vădastra, aparţine, de fapt unei faze târzii a culturii Dudeşti.

Fază care a fost paralelă în timp, în parte, cu faza Bolintineanu a culturii Boian din Muntenia, după cum o dovedesc fragmentele de vase, de tip Bolintineanu, descoperite de Corneliu Mateescu în acel strat, în timpul mai multor campanii de săpături[15].

După părerea noastră, cultura Vădastra, a început, de fapt, odată cu folosirea vaselor ornamentate prin excizie specifică acestei culturi, respectiv din faza numită, de obicei, Vădastra II.

În privinţa originii acestei categorii ceramice au fost formulate diferite păreri.

În anul 1945, în expunerea făcută în acest privinţă la cursul de preistorie de la facultatea de istorie a Universităţii din Bucureşti, prof. Ion Nestor a fost de părere – conform stadiului de atunci al cercetărilor privind această problemă – că faza Vădastra II reprezintă evoluţia unor comunităţi de tip Boian, coborâte de-a lungul Oltului, în sud-estul Olteniei, dinspre sud-estul Transilvaniei, unde se cunoşteau atunci unele complexe aparţinând aşa numitului aspect "Boian de deal".

Mai târziu, în anul 1955, după săpăturile efectuate în punctul "La Slom", din apropiere de localitatea Greaca, unde am studiat un complex închis, datat de la începutul fazei Giuleşti a culturii Boian, am formulat părerea că "faza Vădastra II urmează în timp etapei documentate "La Slom" şi constituie o altoire, pe un alt fond local a fazei Giuleşti. Prin această evoluţie, în colţul de sud-est al Olteniei, se formează p variantă regională a culturii Boian. În felul nostru de a vedea lucrurile,

[10] Dumitru Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei.* Craiova, 1939, p. 35.

[11] Corneliu N. Mateescu, *La plus ancienne phase de la civilisation de Vădastra. Vădastra I à la lumière des nouvelles fouilles de Vădastra,* Bericht über den V. Internationalen Kongress für Vor-und Frühgeschichte, Hamburg – Berlin, 1961, p. 529 – 534; Idem: *Contribution à l'étude de la civilisation de Vădastra; Phase Vădastra II (d'après les nouvelles fouilles de Vădastra),* Atti del VI Congresso.

[12] Marin Nica, *Asupra originii şi dezvoltării şi dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcaşele (jud. Olt),* Historica, I, 1970, p. 32.

[13] Dumitru Berciu, *Zorile istoriei în Carpaţi şi la Dunăre,* Bucureşti, 1966, p. 96-97.

[14] Marin Nica, *op.cit.*, 1970, p. 31-52; Idem, *Evoluţia culturii Vădastra pe baza descoperirilor de la Hotărani – Fărcaşele (jud. Olt),* Historica, II, 1971, p. 5-33.

[15] Corneliu N. Mateescu, *Săpături arheologice la Vădastra.* În: Materiale, VIII, 1962, p. 189; Idem, *Săpături arheologice la Vădastra (1960 – 1966),* Materiale, IX, 1970, p. 70.

www.mnir.ro

Vădastra II a fost paralelă în timp cu faza Giuleşti, încheindu-şi evoluţia în cursul perioadei de timp corespunzătoare fazei Vidra"[16].

Cu un an mai târziu, în luna septembrie 1956, am efectuat săpăturile de la Bogata, de pe malul lacului Gălăţui, unde se afla o aşezare modestă de la începutul fazei Giuleşti (fig. 1), fiind puţin mai veche decât complexul din faza Giuleşti din punctul ":a Slom"[17]. Prin caracteristicile sale, complexul de la Bogata se leagă mai strâns de faza Vădastra II.

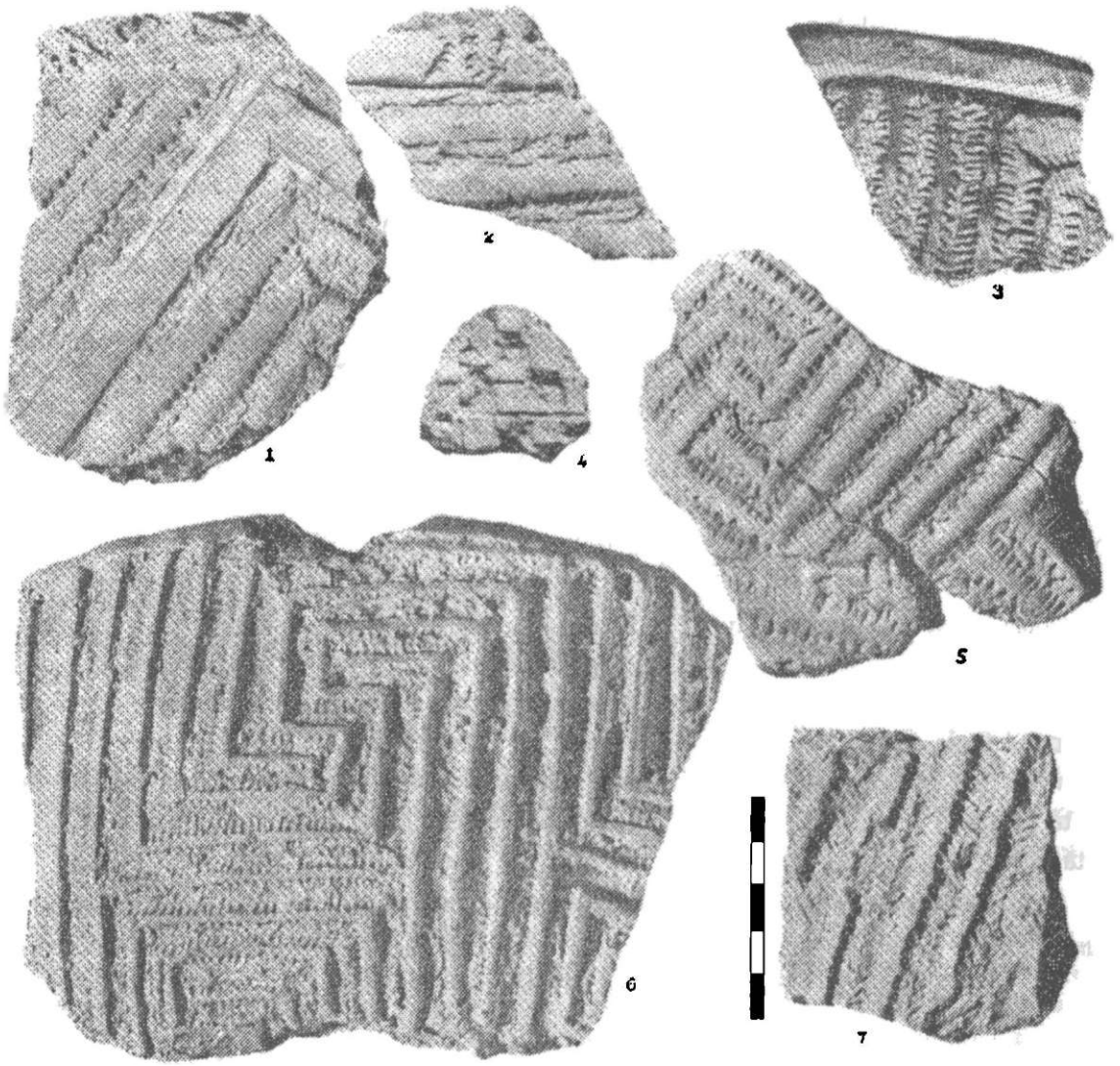

***Fig. 1**. Fragmente ceramice aparţinând începutului fazei Giuleşti descoperite la Bogata (jud. Călăraşi). Cercetări Eugen Comşa*

[16] Eugen Comşa, *Săpături de salvare şi cercetări de suprafaţă în regiunea Bucureşti*, SCIV, VI, 3-4, 1955, p. 427.
[17] Idem, *Săpături de salvare la Bogata şi Boian*, Materiale, V, 1959, p. 117 – 118.

www.mnir.ro

Mai târziu, în anul 1963, pe baza observaţiilor făcute în cursul săpăturilor de la Cernica, de către Gh. Cantacuzino şi Sebastian Morintz, a fost formulată părerea că vasele cu decor excizat, din faza Vădastra II, reprezintă evoluţia fazei Bolintineanu a culturii Boian[18].

În stadiul actual al cercetărilor considerăm că situaţia, din zona de sud-est a Olteniei, a evoluat în modul următor:

În aşezarea "Măgura Fetelor" de la Vădastra, ca şi în altele similare, la baza depunerilor se află urme de locuire aparţinând unor comunităţi ale culturii Dudeşti, care în decursul vieţuirii lor, în acele locuri, au avut unele contacte cu comunităţile din faza Bolintineanu a culturii Boian. După cum am mai amintit, în aşezarea de la Vădastra I, s-au găsit, de către Corneliu Mateescu, o serie de astfel de fragmente cu forme şi decor caracteristice fazei amintite.

În perioada imediat următoare, pe teritoriul Munteniei, s-a desfăşurat, în continuare, evoluţia comunităţilor culturii Boian, cu o continuitate etnică şi culturală, fără intervenţii din afară. Atunci s-a produs trecerea de la faza Bolintineanu la faza Giuleşti. În domeniul ceramicii s-au menţinut formele şi decorul categoriilor de vase de uz comun şi al celor cu decorul categoriilor de vase de uz comun şi al celor cu decor canelat. În schimb, decorul de pe vasele celei de a treia categorii a suferit modificări importante anume s-a făcut trecerea treptată de la benzile cruţate, mărginite de ambele părţi de şiruri de crestături mărunte triunghiulare, la benzi cruţate, mărginite, de ambele părţi, de şiruri de triunghiuri mai mari şi cu intervale excizate umplute cu culoare albă. Un ornament caracteristic îl constituie şi "tabla de şah"[19].

Comunităţile fazei Bolintineanu au fost paşnice şi au trăit numai în Muntenia. În schimb, în perioada de evoluţie a comunităţilor fazei Giuleşti se constată o dinamizare a acelor comunităţi, care, cu timpul, s-a extins spre răsărit, din zona centrală a Munteniei, până înspre cursul inferior al Siretului. Unele au pătruns şi în vestul Moldovei, unde datorită amestecului lor cu comunităţile târzii ale culturii cu ceramică liniară s-a format cultura Precucuteni, cu cele trei faze de evoluţie[20]. De asemenea, o serie de astfel de comunităţi au trecut prin trecătorile Carpaţilor şi s-au stabilit în sud-estul Transilvaniei[21]. Considerăm că tot în cadrul acestui proces de extindere, treptată unele comunităţi de la începutul fazei Giuleşti, caracterizate prin vase de decor excizat, cu unele elemente de tradiţie Bolintineanu, au pătruns atunci şi în sud-estul Olteniei, unde s-au stabilit, constituind, de fapt, o variantă regională a culturii Boian, dar cu o evoluţie deosebită, pe un teritoriu modest ca întindere, numită cultura Vădastra.

Prin descoperirile făcute de prof. D. Berciu şi de Marin Mica, se dovedeşte, că în realitate, cultura Vădastra avut o evoluţie nu atât de scurtă cum părea a fi în urma primelor săpături de la Vădastra, ci mult mai lungă, paralelă în timp cu o mare parte din perioada de evoluţie a fazelor culturii Boian.

Unele fragmente ceramice de tip Vădastra, cu decor excizat caracteristic, găsite în stratul de cultură din aşezarea cercetată de noi, din faza de tranziţie de la cultura Boian la cultura Gumelniţa, de la Ipoteşti[22], de pe malul estic al Oltului, dovedesc evident că unele comunităţi Vădastra au dăinuit până în timpul acelei faze, când se produce un nou proces de dinamizare a comunităţilor culturii Boian.

---

[18] Gh. Cantacuzino – Sebastian Morintz, *Die Jungsteinzeitlichen Funde in Cernica*, Dacia, VI, 1963, p. 32 – 52.
[19] Eugen Comşa, *Stadiul cercetărilor cu privire la faza Giuleşti a culturii Boian*, SCIV, VIII, 1957, p. 27 – 47.
[20] *Ibidem*, p. 45 – 46.
[21] Idem, *Die Boian Kultur in Transilvanien*, Acta Musei Nationalis Pragae, Historia, XX, 1-2, 1966, p. 49 – 53.
[22] Idem, *Săpături arheologice la Ipoteşti*, Materiale, VIII, 1962, p. 214 – 215.

www.mnir.ro

Acestea se extind din Muntenia spre est ocupând tot teritoriul Dobrogei, provocând încetarea evoluţiei comunităţilor culturii Hamangia[23].

Resturile unor aşezări din sud-estul Olteniei, datând din faza de tranziţie de la cultura Boian la cultura Gumelniţa, fără amestec Vădastra, dovedesc faptul că în timpul acelei faze s-a produs şi o extindere a teritoriului locuit de acele comunităţi înspre vest. Ele au trecut Oltul, în sud-estul Olteniei, unele din ele ajungând până la cursul inferior al Jiului[24]. Din cauza pătrunderii lor, desigur, cu forţa, a încetat evoluţia comunităţilor culturii Vădastra.

După părerea noastră, acele comunităţi din faza de tranziţie vor dăinui o anumită perioadă în Oltenia, unde prin amestecul cu comunităţi târzii ale culturii Vinca, vor contribui la formarea culturii Sălcuţa, strâns înrudită cu cultura Gumelniţa formată pe fondul principal reprezentat de faza de tranziţia de la cultura Boian la cultura Gumelniţa.

Acestea, au fost, după părerea noastră, în stadiul actual al cercetărilor, raporturile care au existat în perioada neoliticului mijlociu, între comunităţile culturii Boian şi cele ale culturii Vădastra.

LES RAPORTS ENTRE CULTURE DE BOIAN ET LA CULTURE DE VĂDASTRA

(Résumé)

La culture de Boïan et celle de Vădastra ont occupé des territoires qui ont été avoisinés. La culture de Boïan a occupé surtout le territoire de la Munténie (= Grande Valachie), tandis que la culture de Vădastra a occupé la zone de l'est de l'Olténie (= La petite Valachie).

Les premiers contacts entre ces deux cultures ont eu lieu pendant la phase Vădastra I, quand dans l'agglomération de Vădastra (couche Vădastra I) ont été découverts des fragments céramiques appartennant à la phase Bolintineanu de la culture de Boian.

Après cette phase a eu lieu la propagation des communautés appartennant à phase Giuleşti de la culture de Boian dans l'est de l'Olténie ou - d'après l'oppinion de l'auteur – pendant le commencement de la phase Vădastra II s'est formé une variante régionale de la culture de Boian qui a occupé un territoire assez restreint, qui ultérieurement a eu une évolution à part pendant laquelles s'est formée la culture de Vădastra. L'évolution de la culture de Vădastra a cessé à cause d'une nouvelle expansion des communautés appartennant à la phase de transition de la culture Boian à la culture de Gumelnitza qui ont occupé l'ouest de la Munténie jusqu'à la rivière Jiu en Oltènie.

EXPLICATION DE LA FIGURE

Fragments céramiques appartennant au commencement de la phase de Giuleşti découvertes a Bogata (dép. Călăraşi). Fouilles de Eugen Comşa.

[23] Idem, *Date cu privire la răspândirea comunităţilor fazei de tranziţie de al cultura Boian la cultura Gumelniţa pe teritoriul Dobrogei*, Pontica, V, 1972, p. 39 – 43.
[24] Idem, *Istoria comunităţilor culturii Boian*, Bucureşti, 1974, p. 242.

www.mnir.ro